

Lakiosasto

12.4.2002

Työeläkelaitoksille

OIKEUSAPULAKI VOIMAAN 1.6.2002

Uusi oikeusapulaki (257/2002) tulee voimaan 1.6.2002. Nykyinen oikeusapu ja maksuton oikeudenkäynti korvataan uudella yhtenäisellä oikeusapujärjestelmällä, jonka puitteissa annetaan valtion varoin oikeusapupalveluja niitä tarvitseville kansalaisille.

Uudessa laissa on laajennettu mahdollisuutta oikeusapuun haettaessa muutosta työeläkettä koskeviin päätöksiin. Uuden lain myötä oikeusavun saajan valitsema yksityinen avustaja voidaan määrätä avustajaksi kaikissa tuomioistuimissa, myös vakuutus oikeudessa.

Myös oikeusapuun oikeutettujen piiriä laajennetaan siten, että yhä useampi kansalainen on oikeutettu oikeusapuun ainakin osakorvausta vastaan. Pienituloisimmat saavat jatkossakin oikeusapua korvauksetta.

Oikeusapua antavat jatkossakin valtion oikeusaputoimistot sekä yksityiset lakimiehet.

Uudella lailla kumotaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettu laki (87/1973) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja yleisestä oikeusavusta annettu laki (104/1998).

Oikeusapu työeläkeasioissa nykyään

Nykyisin julkisin varoin kustannettua oikeusapua voi saada kahden vaihtoehdoisen järjestelmän mukaan, joko yleisenä oikeusapuna tai maksuttomana oikeudenkäyntinä.

Maksuton oikeudenkäynti koskee vain laissa nimenomaisesti mainittuja tuomioistuimissa käsiteltäviä asioita. Laki ei koske lainkaan oikeudenkäyntiä työeläkejärjestelmän muutoksenhakuelimissä, joten oikeudenkäyntikulut avustajan palkkioineen voivat jäädä muutoksenhakijan vahingoksi silloin, kun hänen muutoshakemuksensa hylätään.

Yleistä oikeusapua sen sijaan voidaan antaa periaatteessa kaikenlaisissa oikeudellisissa asioissa. Yleinen oikeusapu koskee tuomioistuimissa avustamisen lisäksi oikeudellista neuvontaa ja tarpeellisia toimenpiteitä muissakin oikeudellisissa asioissa, kuten asiakirjojen laadintaa. Esimerkiksi eläkepäätyksestä tehdyn valituksen laadinta voi kuulua yleiseen oikeusapuun.

Lakiosasto

12.4.2002

Muutoin järjestelmät ovat monessa suhteessa rinnakkaiset. Kummasakin järjestelmässä oikeus oikeusapuun määräytyy samalla tavoin hakijan taloudellisen aseman perusteella ja valtion varoin korvataan ainoastaan asianosaisen omia oikeudenkäyntikuluja. Tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa oikeusapuun kuuluvat etuudet ovat kummassakin järjestelmässä samat eli vapautus asian käsittelyyn liittyvistä laissa mainituista kustannuksista ja oikeus saada valtion kustantama avustaja, joka voi olla asianomaisen valitsema yksityinen lakimies tai yleinen oikeusavustaja.

Tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa yleistä oikeusapua antavat pääsääntöisesti valtion oikeusaputoimistojen yleiset oikeusavustajat. Oikeusaputoimisto voi kuitenkin määrätä myös yksityisen avustajan yleisenä oikeusavustajana hoitamaan tuomioistuin käsittelyn. Oikeusavun myöntämisestä ja avustajan määräämisestä päättää oikeusaputoimisto.

Oikeusapu työeläkeasioissa uuden oikeusapulain mukaan

Yhtenäinen järjestelmä koskee kaikkia oikeudellisia asioita

Oikeusapulaki muodostaa yhtenäisen, periaatteessa kaikkia oikeudellisia asioita koskevan, oikeusapujärjestelmän. Järjestelmän puitteissa annetaan valtion varoin oikeusapupalveluja henkilöille, jotka tarvitsevat asiantuntevaa apua oikeudellisissa asioissa, mutta jotka eivät taloudellisen asemansa vuoksi kykene itse kokonaan vastaamaan tarvitsemansa oikeusavun kustannuksista.

Oikeusapua voidaan antaa sekä tuomioistuinasioissa että muissa oikeudellisissa asioissa. Tuomioistuinasioita ovat myös asiat, jotka hallintoviranomaisen päätöksestä tehdyllä valituksella saatetaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Esimerkiksi vakuutus-oikeuteen eläkelautakunnan päätöksestä tehty valitus on tällainen tuomioistuin asia.

Muita oikeudellisia asioita ovat muun muassa erilaisissa lautakunnissa ja vastaavissa elimissä käsiteltävät hallinto- ja hallintolainkäyttöasiat. Esimerkiksi eläkelautakuntaan eläkepäätöksestä tehty valitus on tällainen muu oikeudellinen asia, jossa voidaan antaa oikeusapua.

Jako tuomioistuinasioihin ja muihin oikeudellisiin asioihin vaikuttaa muun muassa oikeuteen saada yksityinen avustaja sekä oikeusavun enimmäismäärään.

Oikeusavun saamiseen vaikuttaa tarve avustajaan ja taloudellinen tilanne

Oikeusapua annetaan pääsääntöisesti vain silloin, kun hakijalla on avustajan tarve. Jos hakija kykenee itsekkin ilman avustajaa hoitamaan

Lakiosasto

12.4.2002

asiansa, esimerkiksi laatimaan vapaamuotoisen valituskirjelmän tai esittämään hankkimansa selvityksen, avustajan tarvetta koskeva kriteeri ei täyty. Esimerkiksi vakuutus oikeudessa käsiteltävissä asioissa on usein kysymys lääketieteelliseen selvitykseen perustuvista ratkaisuista, jolloin avustajan käyttämisellä ei juurikaan ole saatavissa asiaan vaikuttavaa lisäselvitystä. Sosiaalivakuutusasioissa asianosaisen on yleensä mahdollista hoitaa asiansa ilman avustajaa.

Oikeusapuun oikeutettujen piiriä on laajennettu niin, että useammat ovat oikeutettuja oikeusapuun edes osakorvausta vastaan. Yksinäinen henkilö saa oikeusapua korvauksetta, jos hänen käytettävissä olevat kuukausitulonsa ovat enintään 650 euroa. Puolisoilla vastaava määrä on 550 euroa kuukaudessa puolisoa kohti. Osittaista korvausta vastaan yksinäinen henkilö voi saada oikeusapua vielä, kun hänen kuukausittaiset käyttövaransa ovat 1400 euroa. Puolisoilla vastaava rajamäärä on 1200 euroa puolisoa kohden. Myös oikeusavun saajan omavastuuosuutta on alennettu. Se vaihtelee 20 - 75 prosentin välillä.

Oikeusapuun oikeuttavista tulorajoista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Jos hakijalla on asian kattava oikeusturvavakuutus oikeusapua ei lähtökohtaisesti anneta.

Oikeusapuun kuuluvat etuudet

Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta ja tarpeelliset toimenpiteet, kuten asiakirjojen laadinta, sekä avustaminen tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Oikeusapuun kuuluu myös vapautus laissa mainituista asian käsittelyyn liittyvistä menoista, kuten avustajan palkkiosta ja asianosaisen nimeämälle todistajalle maksettavasta korvauksesta.

Oikeusavulle on asetettu enimmäismäärä. Lähtökohtaisesti oikeusapu kattaa avustajan toimet enintään sadalta tunnilta. Tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa voidaan tietyin edellytyksin poiketa enimmäisrajasta, mutta muissa oikeudellisissa asioissa rajoitus on ehdoton.

Oikeusapua antavat valtion oikeusaputoimistot ja yksityiset lakimiehet

Oikeusavun antamisesta vastaavat edelleen valtion oikeusaputoimistot ja yksityiset lakimiehet.

Yksityisten avustajien oikeutta antaa oikeusapua valtion varoin on laajennettu tuomioistuinasioissa. Uuden lain myötä oikeusavun saajan valitsema yksityinen avustaja voidaan määrätä avustajaksi kaikissa tuomioistuimissa, myös vakuutus oikeudessa. Yksityinen oikeusavustaja voidaan määrätä antamaan oikeusapua myös niin sanotuissa osoitusti-

Lakiosasto

12.4.2002

lanteissa eli silloin, kun yleinen oikeusavustaja on esteellinen tai ei voi työtilanteen tai luottamuspuolan vuoksi antaa oikeusapua.

Sen sijaan yksityistä avustajaa ei jatkossakaan voida määrätä hallintomenettelyssä tai hallintoviranomaisessa taikka erilaisissa lautakuntatyypisissä muutoksenhakuelimissä, esimerkiksi eläkelautakunnassa, tapahtuvaan käsittelyyn. Mainituissa tilanteissa oikeusapua valtion varoin antavat nykyiseen tapaan valtion oikeusaputoimistojen oikeusavustajat, joiden työstä avustaminen eläke- ja muissa sosiaaliasioissa muodostaa merkittävän osan ja joilla sen vuoksi myös on näitä asioita koskevaa erityisosaamista.

Jos tuomioistuin palauttaa tai siirtää asian edellä mainitun viranomaisen käsiteltäväksi, tuomioistuin voi määrätä yksityisen avustajan jatkamaan tehtävässään. Tällöin hänelle tuomioistuinkäsittelyä varten annettu määräys on voimassa myös asian jatkokäsittelyssä.

Valtion oikeusaputoimiston oikeusavustajan nimike on muutettu uudessa laissa julkiseksi oikeusavustajaksi.

Oikeusavun myöntämisestä päättää oikeusaputoimisto

Oikeusavun myöntämisestä sekä tuomioistuinasioiden että muiden oikeudellisten asioiden osalta päättää valtion oikeusaputoimisto, myös silloin kun on kysymys yksityisen avustajan määräämisestä.

Pääasiaa käsittelevä tuomioistuin päättää käsittelemässään asiassa palkkion määräämisestä yksityiselle avustajalle ja oikeusavun saajan omavastuuosuuden määrästä. Muissa kuin tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa näistä päättää julkinen oikeusavustaja.

Oikeusaputoimiston oikeusapupäätökset on mahdollista saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi. Myös tuomioistuimen oikeusapuratkaisuun on muutoksenhakumahdollisuus.

Vahvistetut lakitekstit ja hallituksen esitys

Lakitekstejä ja hallituksen esityksiä voi tilata sekä suomen- että ruotsinkielisenä Oy Edita Ab:stä, puhelin (09) 5660 566. Lakitekstit löytyvät internetistä osoitteesta www.finlex.fi ja hallituksen esitykset osoitteesta www.eduskunta.fi

ELÄKETURVAKESKUS

Helena Tapio

Riitta Korpiluoma